

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. X. Mercaturam augendam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Summa æ-
conomia.Ad tempo-
rum micer-
ta multa
reponenda
sunt.Ordo accu-
ratus.Ministri fi-
deles.Officiū ra-
tionē red-
dant.Turba inu-
tilis in aula
Turca.Insigne æ-
conomia
exemplum.Augusta
parsimonia
exemplum.

§. 5. Satrapica etiam ad Regem pertinent, hoc est, ut monet Aristoteles, quæ ἐκ τῆς γῆς, è terra nascuntur, de quibus accuratissimam rationem subducet. Omnibus verò in vnum redactis, hæc summa est æconomia, ne plus impendatur, quam accipitur, hinc enim mutua pecuniæ, oppignorationes, & maiestatis omnis decor diuitum fastui addicitur. Sed parum est, non plus impendere, quam accipias, si nihil ex industria reponas, quod ad incertos temporum casus assumatur. Cum enim magnos redditus possideant, magnos quoque acerrime thesauros possunt, non immundo principali splendore, sed ordine constituto. Qui semel in vsum productus efficit, ut absque villo labore rationes constent. Multa in λόγῳ διοικητικῷ Xenophon de ordine, qui si adhibeatur, tam facile numerosa palatij phalanx, quam parua domus regetur.

§. 6. Primo laborandum est, ut ministri fideles habeantur, quod quidem in paucis consequetur; nam in tot populus vix vna fides. Paucorum tamen fida pectora multorum rapacitati obistere poterunt. Deinde ne vllus sit ociosus, cuique sua munia assignentur, cuius rationem plerique eodem die, plurimicadem hebdomade reddere teneantur. Tercio purget aulam, & contrahat; ab inutilium turbâ hominum, qui nec profunt Principi, nec eum muniunt, nec splendorem adaugent, penitus liberet. Fecerunt magni reges & principes, qui magnam, decoram, regiam aulam habere, quæ populofam maluerunt. Inutilem turbam iudico, qualis est apud Turcarum Imperatorem. Primo n. factores aulici trecenti sunt in aula, si-
gnum magni luxus in vestitu. Item fabri ferrarij trecenti. Janizari noui 500. arci purgandæ, ministrisq; vilibus additi. Quadringenti qui canes, & Falcones curant, triginta luctatores, has aliasq; hominum quisquiliâs ad numerum moderatū redigere possit. Fecit hoc olim Antoninus Pius. Salaria (inquit Iulius Capitolinus) multis subtraxit, quos ociosos videbat accipere, dicens, nihil esse sordidius, imò crudelius, quam si Remp. arderent, qui nihil in eam suo labore conferrent. Vnde etiam Mesomedes lyricum salarium imminuit. Rationes omnium provincialium apprimè sciuit, & redigendum. Patrimonium priuatum in filiam contulit: sed fructus Reipublicæ donauit: species imperatorias superfluas & prædia vendidit: & in suis propriis fundis vixit variè ac pro temporibus: nec vllas expeditiones obijt, nisi quod ad agros suos profectus est ad Campaniam, dicens, grauem esse provincialibus Comitatum Principis etiam nimis parci. Aureus sermo, Grauem esse Comitatum Principis, etiam nimis parci. Nam Comitatus preciosus est, & de quo publice magnifica est ciuitas, in eo priuatum est tyrannus. Quod splendide effunditur, acerbissime exigitur.

Alexander Seuerus: Malum dicebat esse Principem, qui ex visceribus provincialium homines non necessarios, nec utiles Reipublicæ aleret. Circumspiciat Princeps aulam, quantumque hominum ad ocium & delicias sustentat, tantum se Reipublicæ pestem alere sibi persuadeat.

§. 7. Omni in re immodicos vitet sumptus, ut in gemmis, ædificatione, similibus. gemmas, ut capillos pueriles contemnat. Egregie Alexander Seuerus, ut refert Lampridius, Gemmarum quod fuit, vendidit, & aurum in ærarium contulit, dicens gemmas viris vsui non esse: matronas autem Regias contentas esse debere vno reticulo, atq; in auribus & baccato monili, & corona, cum qua sacrificium facerent, & vnicò pallio auro sparsò, & cyclade qua sex uncis auri plus non haberet. Prorsus censuram suis temporibus de propriis moribus gessit. Imitati sunt eum magni viri, & uxorem eius matrone prænobiles.

Caligula è contrario nihil, quo prodigi solet pecunia, neglexit, itaque cum inuenisset aureorum ducenties tricies centena millia, ea ante annum tertium dilapidauit, ut Dion in Caligula. Sunt autem sexagin-

ta sex milliones nostrorum aureorum, duplo enim majores erant Romani, quod eo mirabilis erat, quia eo tempore rarior, & carior erat pecunia, plusque vno aureo, quam nunc decem, efficiebatur, bouem enim aureo emere poterant. Sed & quidam studiose omnia perdebant, ut monstrum illud, de quo Cornel. Ipse sola perdendi cura, stabula aurigis extruere, Circum gladiatorum ferarumq; spectaculus opplere: tanquam in summa abundantia pecunie illudere. Quin & natalem Vitellii diem, Caccinna ac Valens, editis tota vrbe vicatim gladiatorib. celebrare: ingenti paratu, & ante illum diem insolito.

Verum hoc fuit in quarta illa bestia, hoc est, Romano imperio, ut comminueret, & reliqua pedibus conculcaret, quocirca semper fuit publica egestas, & virorum, & pecuniarum, exemplum cape. Vopiscus in Probo. Genus autem spectaculi fuit tale. Arbores valide per milites radicibus enulsæ connexis longe lateq; trabibus affixæ sunt, terra deinde superiecta, totusq; circus ad syluæ confectus speciem gratia noui viroris effronduit. Immissi deinde per omnes aditus struthiones mille, mille cerui, mille apri, mille dæmæ, ibices, oues ferae, & cætera herbatica animalia, quanta vel alii potuerunt, vel inueniri. Immissi deinde populares, rapuit quisq; quod voluit. Addidit alia die in amphitheatro vna missione centum iubatos leones, qui rugitibus suis tonitrua excitabant: qui omnes confectis interempti sunt, non magnum præbentes spectaculum cum occidebantur. Neq; enim erat bestiarum impetris ille, qui esse ab eis egredientibus solet. Occisi sunt præterea multi qui diripere volebant sagittis. Editi deinde centum leopardi Libyci, centum leones, & vrsi simul trecenti: quarum omnium ferarum magis constat spectaculum fuisse quam gratum. Edita præterea gladiatorum paria trecenta, Blemius pleriq; prægrandibus, qui per triumphum erant ducti, pleriq; Germanis, & Sarmatis, nonnullis etiam latronibus Isauris. Verum de impensis postea dicturus sum, quæ in munera, & donationes factæ. Nunc alia videamus.

CAPVT X.

Mercaturam augendam.

§. 1. DE negociatione duplex mouetur questio. Quidam enim mercaturam omnino prohiberi mallent in Republica. Vitia enim inuehit; alij tantum Republicam verant negociari. Habent illi rationes suas; Egregium esse, non querere externa, propriis esse contentos. Cic. Brut. Deinde importatis rebus ad luxuriam pertinentibus, relanguescunt animi, virtusq; remittitur. Cæsar. l. 2. bell. Gallici. Constata autem ὁ πόλεος κακία, ἡ καλοκαρδία, ἡ ἀντιθέτω εἶναι. Opes vitiorum potius, quam virtutis esse administras. Deinde ciuitatem mercatura facit egentiolem; quia sumptuosiore. Ex Hispania & Peritiua ingens auri, & argenti vis adfertur, nec aliud ramen effectum est, quam ut ex abundantia pecuniæ rerum precia creuerint, quam ob causam postquam Indicum aurum ad nos peruenit, censum antiquæ tabulæ, quæ frumentum, vinumq; continebant soluendum, mutata sunt. Deinde ante Concini glia, Aniro, Xylo, Sandaracha, Saccharo, cana fistula, margaritis, argento viuo non egebamus, jam ambitio legem fecit, ut illis deliciis & venenis impleri ciuitates oporteat. Pulchre hac de questione loquentem Danubianum agricolam inducit Guevara l. 3. c. 4. horologii. Quod nullam in patria nostra Rempublicam, nullam politiam esse dicitis; sed brutorum nos instar syluestrium viuere, non magis, quam superiora illa, ratione vlla niti-tur. Nosenim in terra nostra negociatores mendaces, & turbulentos, aut qui ex peregrinis locis instrumenta inuehant vitiorum & luxuria, minime ferebamus. Itaq; cum in vestitu honesti essemus, & in victu sobrietate gauderemus; commercii nullis minime indigebamus. Quamquam autem non sunt

Prodigi
Principes
odia omni-
um incur-
runt.Rom. impe-
rio veteri
ppria pro-
digalitas.Negociati-
onis incom-
moda sunt,
ut omnium
rerū, qua-
rum vsus,
& abusus
esse potest.Mercatura
facit, ut
multis ege-
amus, quæ
ante ignota
fuerunt.

Nobili an
probrosa
mercatur
a?

in patria nostra mercatores Carthaginenses, oleum Mauritanie, negociatores Tyri, clalyb Cantabricus, aromata (& vnguentum) Asiatica, aurum Hispanum, argentum Britannicum, electrum Sidonium, sericum Damascenum, frumentum Siculum, vinum Creticum, purpura Arabica: tamen nec bellua sumus in terra ista, nec omni prorsus Rep. caremus. Illa n. & id genus alia, magis vitiis incutiunt, quam virtutum stimuli sunt hominibus. Idem Guevara l. 3. c. 28. M. Aurelium inducit, grauiter exprobrantem viro nobili, q. relictis honorib. publicis, ad negotiationes sese plebeas abjecerit. Mirari satis nequeo, Cincinnate, cur hostes, equitis Romani more desertis oppugnare, & mercator, tanquam ex plebe factus sis. Ille q. dem indecorum arbitrat, sed loq. tur tamen de iniusta negotiatione, qua relictis extraneis nocetur domesticis. Ita enim ait. Sic habeto Cincinnate, non damnari a me commercia & negociatores, no. vituperari ementium vendentiumq. contractus: vt n. sine equitibus bene geri bellum nequit; ita sine mercatoribus non potest stare ciuitas. Verum non aliam inuenio deserti militis, & insituta mercatura causam, quam vt otiosus sedens in foro rapias

Fraus & avaritia senum latrocinari in saltib. nequis. Emito ergo vili Cincinnate miserrime, & pluri vendito, multa p. mittere, & paucogotantium prestat; mensura in accipiendo dandog. diuersa vitor; ne q. reprehendite decipiat, vigil, vnd. per uigil esto; q. in huiusmodi rebus solenne est is, qui mercaturam exercent. Ego v. iuratus affirmo, iustiore fore mensuram, qua vitam tuam dimittentur, quam taberna tua vnam.

Negotiatores v. 2. Negotiationem legitimam, qualem diuina, & humane leges p. mittunt omni ope cōseruandam, augendamq. cenleo. Gen. 37. v. 28. Ismaelita sine reprehensione negociantur, ferentes resinam, stactem, aliaq. aromata in Aegyptum. Quin & Gen. 34. 21. Ismaelita; Viri illi pacifici sunt, & volunt habitare nobiscum, negociantur in terra, & exerceant eam, qua spaciofa, & lata cultoribus indiget. Quamuis de cultura accipi possit, Hebr. tamen verbum נָסַח negociationem significat, erant igitur & Patriarchae נָסַח mercatores. Quin & Salomoni 3. Reg. 10. 16. negociatores, & scruta vendentes aurum adferunt. Et 2. Par. 1. 16. Negotiatores Regis dicuntur. Et 2. Eld. 3. 32. In porta gregis edificat artifices & negociatores. Tyria. negociatores Principes erant, & infitores incl. yti terrae. Il. 23. 8. sed & Babylon negociosa fuit. Il. 47. 15. Ez. 17. 4. in Chanaan vrbs negociatorum. Verum omnes Tyri illa diues superauit Ez. 27. 8. Habitatores Sidonis & Aradii fuerunt remiges tui: sapientes tui: Tyre facti sunt gubernatores tui. Senes Giblii & prudentes eius habuerunt nauas ad ministerium varia supellectilis tuae: omnes naues maris & nautae earum fuerunt in populo negotiationis tuae. Persa & Lydi & Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui: clypeum & galeam suspenderunt in te, p. ornatu tuo. Filii Aradii cum exercitu tuo erant sup. muros tuos in circuitu: sed & Pygmaei q. erant in turribus tuis pharetras suas suspenderunt in muris tuis p. gyrum: ipsi compleuerunt pulchritudinem tuam: Carthaginenses negociatores tui multitudine cunctarum diuitiarum: argento, ferro, stanno, plumboq. repleuerunt mundinas tuas. Gracia, Thubal, & Mosoch ipsi infitores tui: mancipia; & vasa aerea adduxerunt populo tuo. De domo Thogorma, equos & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum. Filii Dedan negociatores tui: insula multa negotiatio manus tuae: dentes eburneos & bebeninos commutarunt in pretio tuo. Syrus negociator tuus ppter multitudinem operum tuorum, gemmam & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodchod pposuerunt in mercatu tuo. Iuda & terra Israel ipsi infitores tui in frumento primo: balsamum & mel & oleum, & resinam pposuerunt in mundinis tuis. Damasc. negociator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuersarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi. Dan & Gracia & Mosel in mundinis tuis pposuerunt ferrum fabrefactum, stacte & calamus in negotiatione tua. Dedan infitores tui in tapetibus ad sedendum. Arabia & vniuersi Principes Cedar, ipsi negociatores manus tuae: cum agnis & arietib. & hedi venerunt ad te negociatores tui. Venditores Gaba & Reema ipsi negotia-

Tyru ne-
gocia-
rix
nobilissima

tores tui: cum vniuersis primis aromatib. & lapide precioso, & auro, q. pposuerunt in mercatu tuo. Haram, & Chenna, & Edem, negociatores tui Saba: Assur & Chelmad venditores tui. Ipsi negociatores tui multifariam, inuolucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumq. pretiosarum, quae obuolunt & asfricae erant funibus: cedros quoq. habebant in negotiationibus tuis. Naues maris, Principes tui in negotiatione tua: & repleta es & glorificata nimis in corde maris. Quin & vastissima Ninive plures fecit negotiationes suas, quam sint stello cali. Ita; q. incl. ytas ciuitates & regna q. runt negotiationem augeant necesse est. Mores fateor p. negociationes, & diuitias iacturā facere, verū non rerum, sed hominū illa vitia sunt; alioq. nec terrae fecunditate q. rere oporteret, illa n. etiā fecunda vitorū mater est; Deus tamen populo suo terrā pstantissimā donauit, non ignarus eā liberalitate ad nequitia plurimos esse abusu. Atq. hac ita refero quasi certa sit illorum ratio, q. negociationi mala illa tribuunt; quā tamen in re mihi haud leuiter errare videtur. Neq. n. minus doli fraudumq. inuidiae etiā, & liuoris plus in pauperū tugurijs inuenitur. Barbararum gentiū, ad quas negociatores nō cōmeabant, vitia haud leuiora fuerunt, neq. hodie etiā minora reperiuntur. Nam imprimis longissimē ab humanitate abierunt, legē naturalē pēsu dederunt, anthropophagiā, aliaq. horrenda legib. sanxerūt, & vt nunc in Brasiliensib. alijsque Americā populis apparet, & historia docent, pene obbrutuerūt, cum tamen odiorū, superbiae, libidinum non minus sit inter eos, q. opulentissimos quosque, tam n. sub pannis illi, q. hi sub serico inardescunt.

§. 3. Quæstura, seu χρηματιστική duplex est, alia est naturæ consentiens, & ex ipsa naturā orta. Nā & huius, h. e. facultas conquirendi ejus, q. vitæ necessarium est nobis a natura insita, quemadmodum omnibus animalibus, & appetitio & conquisitio p. abuli diuersissimis modis innata est, instrumenta que data, quo se singula pacant, vt i. Pol. c. 8. demonstrat Aristot. Et bestia q. dem vnam rationem obtinendae ejus rei, q. necessaria est, tenent, vt illā consequantur, atq. re ipsa apprehendant, vt bos fœnum, ossa canis, cervum leo. Hominibus v. altera data etiā ratio, vt cum vni superest, q. alteri deest, vicissim p. mutent; q. q. dem duobus modis fit; Primo, cum res rei succedit, mutatur calceus pileo. Si Hispania vinum p. mutat tritico Polonico, simplex est illa commutatio. Secundo, cum res cum re non commutatur, sed nummo; q. necessitate est inuentum, & jure gentium; cum n. res transferri non possint semper, factus est nummus, q. morali lege vim omnium rerum continet. Deinde raro fit, vt eodem numero ac valore alter habeat, q. alteri necessarium est, ita nummus illa omnia liquida facit; nec differt ab alijs rebus, q. aliarum rerum vsus sit duplex; vino enim ad sitim restinguendam vitum, & commutamus alijs mercibus; nummi verò omnis vsus in commutatione cernitur. Tō νόμισμα ὁ στοιχεῖον, ὃ πῶς ἐς τὴν ἀλλαγὴν. Nomisma n. elementū & finis est commutationis, vt Aristot. lib. i. pol. c. 9. Hinc constat artificialem quoq. mercaturam a naturā proxime esse; nam quemadmodum Polonus triticum ferit, non modo, vt panem coquat, sed etiam vt commutet cum nummo, illo vero alia vitæ praeidia conquirat, ita quoq. negociator emptum in Hispaniā vinum in Poloniam deuchit, vt nummo alia necessaria comparet, vterq. operam impendit, vterque periculum subit, minus operæ, sed plus periculi est in negociatore. Natura igitur & hanc vitæ tuenda rationē docuit; Ego sanē Abrahamū mercatorē fuisse nihil ambigo; habuit n. oues, & boues, & camelos, argentum, & aurum, q. fodisse eum non credo, cum Abraham pegrinaretur p. petuo, sed ex commutatione pecorū, mus negotii & venditione acquisiuisse. Ad hoc ergo pecora aluit, ciator fuit, vt venderet, familiam emeret, pecuniam cumularet.

§. 4. Hq.

Ninivē
negociato-
res.

Sine nego-
ciatione
malis sunt
fructus an-
ti.

Negotia
ex naturā
hominis
fluens.

ἀλλά μα-
γὰ τὸν πο-
τιστὸν ἀν-
τὶ τῶν δι-
πλ.

Nummus
moraliter
omnia pre-
cia continet

ἡ νόμισμα ὁ στοι-
χεῖον, ὃ πῶς ἐς τὴν ἀλλαγὴν.

Abraham
negociator
fuit.

Prosit Reipublice, quae opes inueniunt.

§. 4. Honestas est igitur illa ratio, quemadmodum cum ex arte mechanica, vel terrae laboribus victus queritur, vel ex pastu pecorum, quae est mobilis & viua agricultura. Neque in eo opprobrium est, quod rem minore precio emptam carius distrahant, quamuis facta non sit melior. Nam id fieri Reip. interest, ideoque res ordinarie ratione loci, temporis, aliarumque circumstantiarum melior censetur, praecipue ratione impensarum. Si nihil horum sit, non erit legitima negotiatio, ut cum pecunia datur, & nihilo deterius accipitur, nec minus tamen precium augetur. Honestum est rem precio distrahere, id omnes etiam Reges faciunt, cum re quapiam abundant. Non minus honestum est rem emptam, & meliorem factam maiore precio diuendere. Ut si pullos equorum educes, & care diuendas. Hoc autem est negotiatorum; Honestas igitur eorum ars est atque exercitatio.

Melior autem res censi debet, etsi aliquid quando facta sit deterius. Nam ibi cuiusque rei precium est, ubi usus est; vinum Rhenanum in Suecia melius est moralis aestimatione, quamuis passum vectitionis & mare deterius est, quam in solo nativo. Magna enim precio impensa, & pericula vectitionis aestimantur. Nam reuera ut necesse est facere sumptum, qui quaerit lucrum, ita merito accipit lucrum, qui fecit sumptum. Est autem hoc verum lucrum; quia iustum; prudenter enim Jambus ille:

Τὸ κέρδος ἢ γὰρ κέρδος, ἢ δὴ δικαίον ἢ
Lucrum putato lucrum, si iustum sit.

At dices luci cupidine periclitari turpe est; nec magnum virum decet. Tu igitur mihi castra trahere, & ex triginta legionibus unam cohortem delige eorum, qui non lucri, & praedarum spe, quotidie mortualem vestem induant; cur hos laudas, negotiatores vituperas?

§. 5. Non igitur prudenter factum ab illis, qui negotiatores ab Republ. remouerunt. Thebani quidem nisi negotiatione decem annos abstinuissent, ad gubernacula Reipubl. non admittebant, quod etiam Lacedaemoniorum moribus & legibus receptum fuit; sed errore vtriusque ciuitatis; Thebanos in consilium de Republica vocare opera precium non est, Baotum in crasso iurares aere natum.

qui vnus Epaminonda virtute torrentis instar breui inualuere, & cum illo desistere. Lacedaemonij initio solam bellicam virtutem professi, & paupertatem, latronum auarissimi euasere; habuitque illa ciuitas, ut nonnulla bona, ita plurima mala, ut non facile potenti aduersario resistere potuerint. Esse autem ad consilium Reipublicae, administrationemque admittebunt mercatores demonstro.

Primo ex natura rei, cum enim τῆς χρηματικῆς pars sit, ἢ μελαγχολικῆ, & τῆς μελαγχολικῆς μέγιστον ἐμπόρεια. Consequitur opus maxima est ratio commutatio, & praecipua pars commutationis est negotiatio. Consequitur hoc praecipuum instrumentum esse rei domesticae constituenda, adeoque Reip. quae ex familijs bene constitutis nascitur. Quod si quis ista consideret, videbit Venetias, Florentiam, Messanam, Noribergam, aliaque emporia, & maxime abundare, & Reipubl. optime constitutam habere. Olim tanto in honore fuerunt, ut etiam belli tempore essent inuiolabiles, imò nostris temporibus, cum inter Belgas & Iberos feruebat bellum, non tamen ablata est mercatura.

Secundo. Quo plures sunt, & potentiores in vrbe negotiatores, eo plura sunt subsidia Reipubl. multiq; modi ciuitati conseruandi. Nam variarum rerum copiam ad omnes euentus habere vtilissimum est. Lucrum habet, sed lucrum indigentiae auxilium est, ut monet Arist. Eth. 8. Lucrum, h.e. cum emolumento Reipubl. sine damno alterius, vel etiam cum lucro.

Tertio. Vtiliores etiam sunt Reipubl. si praesideant

negotiatores diuites, & splendidi. Nam ita censuerunt Tyrij, Carthaginenses, aliaque opulenti, in Reipublica. 2. Magna emolumenta adfert illorum industria; tum quia, variarum nationum ingenia, opes, conditionesque norunt; tum quia facili negotio, moderato precio, quae ad Reipubl. tutelam pertinent, etiam arma, puluerem pyreum, tormenta bellica comparant. 3. Agendi etiam dexteritate, humanitateque pollent; nam quo veniunt, etiam eam inferunt, & inter causas, cur prisca Belgarum fuerint incultiores, Tacitus adfert, quod rari ad eos commigrent mercatores.

§. 6. Inter gentes humanas ac ciuiles, h.e. quae vere prudentia, victu moderato vritur, quemadmodum omnes viuere necesse est, quod verum Dei cultum retinent, mercatura necessaria est. Quid n. nunc tueri Rempubl. Christianam, ac Regum dignitatem, nisi mercatorum industria? Sola Hispania opes vnus regni, sola Vlyssipona magni regni opes confert. Vbi igitur negotiatio, ibi & magna vrbes, ut Hispania, Vlyssipona, Londinum, Antuerpia, Hamburgum, Lubeca, Amstelodamum; quo fit ut hominum multitudine exundante, multi haberi, & conduci ad patriae defensionem possint. Quin si verum fateri volumus sine mercatoribus non modo bellum gerere, sed nec aulam retinere Reges commode possunt. Gentes etiam exteras conciliant, dum grata atque opportuna inferunt; Tria sunt quibus Lusitano Regi Indiae quaesita sunt, Religio, bellum, negotiatio. Religio caput fuit, reliquis Deus, ut instrumentis vti dignatus est. Interim nunc Indiarum censu ipsae tenentur. Dixit Innocentius VIII. Hispanos ad gubernandum natos esse, ut hac in re nihil erroris committant; itaque tot gentes in officio nunc continent. Verum publica illa laus est, post illud dictum forte errores priuati commiserunt, non consilio publico, sed cupiditatibus praefectorum. Ego v. eos ad negotiandum natos puto; nam Principes, Marchiones, Nobiles tanta decentia per alios negotiantur, ut feruent dignitatem praestant omnibus gentibus, & rem augeant. Imò cum omnia cum florente Romano imperio confero, assero illud regnum magis negotiationum opportunitatibus quam vi armorum consistere. Roma quoque stare sine negotiatione non poterat, primarij ciues in orbe negotiabantur, & nunc eandem viam insistant Hispani.

§. 7. Negotiatores non modo singuli fouendi sunt, sed honestum quoque est more prisco Reges, Reipubl. nobiles, Senatores, publice priuatumque negociari, & illorum nomine splendidos, & copiosos ciues. Hoc vitatum fuisse prisce, docet, Sidon, Tyrus, ante illos Ninive, Babylon, postea Carthago. Non aequant tamen Romanos, Martium populum, cuius dignitas ex censu, census autem mercatorum maximus esse asseret. Romanam Reipubl. spectemus. Primas tenebat Senatus, consilium orbis terrarum, Regum confessus etiam hostili testimonio iudicatus, primo centum, deinde trecenti; tandem sexcenti agente Luitio Druso, tandem mille tempore ciuili Belli fuere; Augustus ad sexcentos redegit. Capita erant impetij, & lumina prouinciarum, a censore legebantur, & quamuis ingentium vitiorum probis non vacarent, multis tamen virtutibus haec compensabantur, donec vitia vicerent, & libertatem abstulerunt. Secundo loco erat equester ordo, nobilis sane, & magnam partem senatoribus: Ipse etiam seminarium Senatorum, ut vocauit eum Alexander Imperator. At magna horum pars negociabatur. Crassus cui ex diuitijs nomen, Architectos & fabros ad quingentos in seruis habuit, quorum operam elocabat, in vrbe ruinis, vel incendijs obnoxia. Collegium mercatorum Roma institutum fuisse, auctor est Liu. factum est Appio Claudio, & P. Seruilio Coss. Erat Romae potentissima societas publicana.

Emporia sollicita curant.

Hispania & Lusitania auro Indico defenditur.

Regius census Romae ex negotiatoribus erat.

Equites Romanorum auctor est Liu. factum est Appio Claudio, & P. Seruilio Coss. Erat Romae potentissima societas publicana.

suos Princeps si faciat, non video cur dignitatem non feruet; omnia despiciat negotiator, sub Sole torrido, monstra natantia, &

Negotiator pericula contemnit.

Luctantem Icarium fluctibus Africum,
Mercator metuens, oceanum & oppidi
Laudat iura sui; mox reficit rates
Quassas indocilis pauperiem pari.

Regum quoque & Principum est pericula capessere, pro patria, non timoribus mori. Stare in prima acie, inter tela versari, obire excubias, fodere vallum, ambulare per pruinās, vitam fragili rati committere, quam mox hostilia rostra incurrant, in tantā maiestate summum decus censetur; de hostico militem alere, colonias ducere prouidi ducis est; Hoc in speciem majus; at reuera sapientius, rectiusque, si industria acquirat opes, regnum tueatur; si India, si Asia ararium auget. Salomonis sane naues ibant in Tharsis, nec sine negotiatione regiā merces referebant. Quia ibat classis eius 3. Reg. 10. 22. per mare cum classe Hiram semel per tres annos in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephorum, & sinias, & paños: magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terra diuitiis & sapientia.

Opes augere negotiatio bonis finis, quam bello.

Simia & paui in negotiatione Salomonis.

Aurum & alius mercibus Salomon accipit.

Aurum & argentum absque dubio à classis præfecto emebatur, aduectis alijs mercibus; deinde dentes Elephantorum quorsum numerarentur, nisi magno numero adferrentur? nec video, cur tantam eboris copiam Rex conuehat, venditum igitur est ebur per insitiores Regios, sicut olim piper & aromata Indica in Lusitania. Simias etiam, & paños, quid attineret nominare, si pro solā regiā curaretur, non autem pro vniuerso regno, in quod distrahebantur? si ne utilitate ludicra animalia allata non credidero, sed ut greges illi per opulentissima Asiæ Emporia distraherentur. Quod verò quidam arbitrantur sordidum esse ex negotiationibus facultates augere, falluntur. Nam ubicunque non est sordidum accipere à mercatoribus, rusticis, olitoribus, pauperibus vetigalia, non est etiam sordidum commutatione rerum lucrum facere, modo publicum bonum quaeratur.

Theophilus imperator negotiatio nem regine damnat.

Theophilus non verè contempsit lucra.

Magnanimitatem Theophili in ore ferunt; Nauem onerariam cum mercibus vxoris allatam, cum priuatorum eximi impasset, graeco igne combussit; conuictis, & maledictis Imperatricem insectatus; Mercaturam esse priuatorum, eorum emolumenta, non esse à Principibus eripiendā, sed permittendā tenuioris fortunæ hominibus. Præclara in speciem oratio, re ipsa euanida. Theophilum igitur consideremus, & factum eius æstimabimus. Curopalata vitam ejus scripsit, illo ex fonte ceteri hauserunt. 1. Iustitiam simulat. Post Michaelis mortem filius eius Theophilus, qui ad virilem iam peruenerat ætatem, patrium excepti Imperium Octobri mense, Indictione octaua, verbis, iustitia vehemens amator vocari studens, legumq; civilium perfectus obseruator; sed reuera seipsum ab externis, qui eum nolent, custodiens, ne forte quis facinus in se aliquod auderet, hæc simulabat. Statim igitur à principio omnes, qui cum patre in Leonis necem conspirauerant, è medio tollendos, & cade afficiendos curauit. Quare edictum proposuit, ut omnes quicumq; ab Imperatore beneficium aliquod accepissent, & insuper quicumq; Imperatoris causam, dignitatis fuissent participes effecti, in Magnauram, aut Pentaprygium cogerentur. Quod ut factum est, omnibus, ut iusserat, congregatis, quasi antea seritatem, veluti in tenebris occultasset, miti ac submissa voce ad eos, qui simul conacti erant: Volebat (inquit) & in animo habebat parens meus, ò popule, eos qui sibi auxilio fuissent, & pro obtinendo imperio propugnacionem suscepissent, multis beneficiis afficere, & alijs honoribus honestare: verum fato occupatus, me imperii successorem, ne ingratus videretur, qui de se bene meriti essent, debitorem reliquit. Idcirco quilibet à multitudine separatus, seipsum aperte nobis ostendat, ut nos cognitos amicos dignis eos præmijs remuneremur.

His verbis decepti miseri, & à mente deducti, singuli quicumq; Leonis cadi operam nauarant, seipso indicabant.

Theophilus omnia simulat.

Simulatoris igitur hoc dictum fuit, & simulatoris avari, qui famam magnifici aucupabatur. Nam reuera Iconoclasta fuit; & persecutor acerrimus avarissimusque: ita habent Acta S. Joannicij Anachoretæ. Sceptra quidem Romanorum tenebat Theophilus. Ille autem cogerendo auro totus inhiabat, & ab eo superabatur, & alioqui non ferens esse Christianus, & se impie gerens in diuitias imagines, & quomodo potestate, ita etiam Iconomachorum dogmate alios superans, talem laqueum abscondit omnibus Christianis, Scribis & exactoribus omnem simul vicum occupat, volens facere duo, quæ sunt pessima, nempe & avaro suo gratificare animo tributorum exactionibus; & sibi fieri manifestum vnumquemq; qui doctrinam sequebatur Orthodoxam, ut eos vi caperet, & efficeret, ut vel inuitè adiungerentur hæresi Iconomachorum.

Theophilus negotiatio nis osor, rapinis sauit.

Nonne miraris tam rapacem exactorem capitacionis, in negociatione tam esse seuerum? sed vxori Theodore fecimæ eximie indignabatur. Non contentiebat, nec mater ejus Theodista Iconoclasmo, ut recenser Curopalata, inde ira, & quauis ex causâ, quaesita occasio vindictæ. Narrat historiam de Benderi nouo Theristâ Curopalata.

Odio vxoris orthodoxa Theophilus eius merces exurit.

Laudanda igitur Theodora heroïna imperatrix magnæ virtutis, monstri illius conjux, quæ seruitio virum enixa, qui omnia templa imaginibus spoliabat, omnes carceres Episcopis, Pastoribus, Monachis complebat. Montes & speluncæ plenæ erant interfectorum fame & siti; qui S. Methodium sepulchro viuum clausit, qui Joannem Magum ipse magicis delectatus Patriarcham Constantinopolitanum fecit. Crudelis igitur, & avarus, & sub ipsâ morte sæuiens, in exemplum liberalitatis, & magnificentie produci non debuit. Hæc ideo monere oportuit, quod multi Scriptores ex vno aliquo ambizioso dicto, vel etiam simulato de rebus serijs judicant.

Maïor auctoritas est in edicto Honor. & Theod. Cesarum. Nobiliores natalibus & honorum luce conspicuos, & patri-monio ditiores, perniciosum vrbibus mercimonium exercere prohibemus, ut inter plebeios & negotiatores facilius sit emendi, vendendi, commercium. Cod. l. 4. tit. 63. l. 3. Non ideo arcentur, quod illicita sit mercatura, sed quod difficilius in eadem ciuitate tenuiores cum illis contrahant, cuius rei nunc nullum est periculum. Mercatura autem postea concessa videtur nobilibus diuitibus, quiq; sunt in magistratu. Nam teste Har-men. 2. tit. 5. §. 19. omnibus integrum esse commercia exercere. Certè olim vsitatum fuisse potentibus docet lex l. tit. 63. l. 4. Cod. Negotiatores, si qui ad domum nostram pertinent, potentiorum quoq; homines necessitatem debitam pensionum, ut honestas postulat, agnoscere moueantur: ut per cunctos qui emolumenta negotiationibus capiant, tolerabilis fiat agnoscenda deuotionis affectus.

Nobiles mercatores esse leges vetant.

Causa quia cum illis difficilius contrahere possunt plebei.

Potentes negociari permittuntur legib.

Tempore Henricorum, & sequentibus magna pars nobilitatis Germanicæ ad latrocinia, & rapinas versa erat, ut historix & adhuc diruta castella docent; causa tanti mali erat, nobilibus vel interdita, vel p-bro data negociatio, & nunc quoque multi è nobilitate egere malunt, creditoresque fraudare quam negociari, cum tamen Hispania, Italiaeque magnates, quemadmodum & Belgici, commercia magno studio, continuoque exerceant, idque amulatione Emporiorum, in quibus habitant; nam se contemptos esse vident, si penes se tantum genus, penes alios res sit. Genus, & virtus, nisi cum re vilior alga est, opinione hominum, malâ illâ quidem, sed quæ in gubernandâ Republicâ plurimum momenti habeat.

Nobilitatē negociari, quam prædari præstat.

Non damnari mercaturam in viro nobili, & militari leges imperatoris manifestum faciunt. Nam militibus prohibetur, qui scilicet singulare Sacramen-

Solis militibus, qui aluntur à re- pub. prohibetur negotiatio.

mentum habent, t. 35. c. 12. causa verò additur lib. 15. Milites, qui à Repub. armantur & aluntur, solis debent vtilitatibus publicis occupari: nec agrorum cultus, & custodia animalium, vel mercimoniū quaerere, sed propria munus insudare militie, nullum præterea ex militibus posthac prædictis obsequiis vacare magnitudo tua patiat: sed frequentes in numero suo esse iubeat: vt armorum quotidiano exercitio ad bella se præparent. Quod si quis ex militibus iudicibus vltos militum tam diuinitis quam regis, vel priuatis domibus vel possessionibus, diuersisq; alijs obsequiis, contra interdictum serenitatis nostræ crediderit deputandos: sciat se ab eo, qui contra veritatem fecerit, & ab eo qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas libras auri protinus exigendas. Ecce pari loco mercimonia & agriculturam ponit, vtrumque prohibet, quia aluntur ab Republica, & quotidiano armorum exercitio ad bella parari debent.

Merces re- nita.

§. 11. In mercibus varia prohibentur, hoc tempore omnia Turcis vendi prohibentur, quibus contra nos iuari possunt, vt arma omnia, quæq; ad arma pertinent. Olim etiam efferre aurum non licuit. Ita Grat. Valent. Theod. aaa. t. 63. Non solum Barbaris aurum minime prebeat: sed etiam, si apud eos inuentum fuerit, subtili auferatur ingenio. Sed si vltius aurum, p. mancipiū vel quibuscumq; speciebus ad Barbaricum fuerit translatus à mercatoribus non iam damnis, sed suppliciis subiunguntur. Et si iudex repperit non vindicat, tegere, vt conscius criminosa festinat. Nunc in Sicilia & Hispania equi milites mitti prohibentur.

Merces no- xia.

§. 12. Non permittantur inferri merces, quibus patria, & natia viliora fiunt; itaque nec in Germania Creticum, aut Hispanicum vinum, nisi cum ingenti portorio permittent Principes, nec Anglicanum pannum, cum tantam vestium varietatem texant ipsi Germani, Franci autem cum ferici multum habeant, domesticum facile diuendi patientur, externum portorij grauabunt.

Princeps fautor negotiatorum cito diues- rit.

§. 13. Mihi demum Princeps ille prudentissime facturus videtur, q. honestissimum quenque, ad negotiationes excitabit potius, q. ociari sinat, si eos, q. opes per negocia augent, ad munia publica vocet; si mercatoribus non modo immunitates, & priuilegia præstet; sed constanter etiam eorum securitati consulat. Si suis cum ad varia regna proficiuntur omnia cognoscere iubeat, si pegrinis jus accurate, citoq; dicat, illis suos consules, & magistrat, si multi sunt, concedat. Si fraudes, Monopolia, aliq; quæ bono publico obstant, diligenter impediatur.

Omnib. in- iusta nego- ciatio in- terdictur.

§. 14. Qualitum etiam hoc sapere est, an clericos negociari fas sit? Primo, non modo Clericis, sed omnibus Christianis negotiatio illicita vetatur iure Canonum, & lege diuinâ. Ita dist. 88. c. 11. Eiciens Dominus vendentes & ementes de templo significauit, q. a homo mercator vix, aut nunquam potest Deo placere. Et ideo nullus Christianus debet esse mercator, aut si voluerit esse, p. iudicatur de Ecclesia Dei, dicente Propheta. Quia non cognoui negotiationes, introibo in potentias Domini, quemadmodum enim, q. ambulat inter duos inimicos, ambobus placere volens, & se commendare, sine multiloquio esse non potest: (necesse est enim vt isti male loquantur de illo, & illi male de isto) sic qui emit & vendit, sine mendacio, & periurio esse non potest. Et can. 13. Quid est aliud negotiatio, nisi quæ possint vilius comparari, carius velle distrabere: negotiatores ergo illi abominabiles existimantur, q. iustitiam Dei minime considerantes per immoderatum pecunie ambitum polluantur, merces suas plus periuriis onerando, quam pretiis. Tales eiecit Dominus de templo dicens: nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

Deinde dissuadentur omnibus negotiationes periculosæ, de pœnit. dist. 5. can. 2. Qualitas lucri negotiantem aut excusat, aut arguit: quia est & honestus quaestus, & turpis. Verumtamen pœnitenti vtilius est etiam dispendia pati, quam periculi negotiationis obstringi: quia difficile est interuentu, vendenteque commercium non interuenire peccatum.

Textio, Clericis negotiatio sicut alia secularia negotia prohibentur. Ita dist. 88. c. 2. Consequens. & c. 8. Inutile. & c. 9. Negotiatorem clericum, & ex inope diuitum, ex ignobili glorioſum quasi quandam pestem fuge. Et c. 10. Fornicari omnibus semper non licet: negotiari verò aliquando licet; aliquando non licet. Antequam enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: factio iam, non licet. Et q. 14. q. 4. Clerici aut ab indignis quaestibus nouerint abstinentum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum, aut in quocumq; gradu sint positi; si cessare noluerint, mox à clericalibus officiis abstinere cogantur.

Quarto, negotiationibus temporis aliqd impendere clericus potest, si non cupiditate, sed animo iu- uandi miseros id agat. Ita 88. c. Decreuit sancta Synodus nullum deinceps clericum aut possessiones conducere, aut negotiis secularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum & orphanorum ac viduarum, aut si forte Episcopus ciuitatis Ecclesiasticarum rerum sollicitudinem habere præcipiat. Vbi liquido patet, quia alia sunt negotia secularia, alia Ecclesiastica. Nonne Moyses in seculo erat, cum crebro tabernaculum intraret & exiret, qui intus contemplatione raptus foris infirmantium negotiis vrgebatur. Et c. 7. Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum non per seipsum, sed per Archipresbyterum, aut per Archidiaconum agat.

Quemadmodum superiori libro de Clericorum dominio seculari & causis audiendis diximus, ita quoq; de negotiatione ratio cinandum est; nec hac in parte periculum est, qui enim ad pauperes subleuandos negocijs se implicat, cum res natura sit indifferens, ex bono fide sancta efficitur; nec facile fraudem faciet, aut mentietur, quem pietas non auaritia ad commercia adduxit.

Quinto, si in pupillorum, & pauperum causâ negotiatio permittitur, multo magis in suâ causâ, si in- ops est, præstat negociari, quam mendicatione alios ne- grauare. Hinc apparet Platonem cum vrbes longius à portibus remouendas arbitrat, ne turba ingruat in condita, vitijq; deformeantur, & ego q. 14. & ideas separatas, Chimerasque, & Outopias condere. Non se hominum studiis, affectibusq; accommodare, & docere id quod in vsu esse potest.

Cur enim si portu opportuno sit ciuitas, vt onera- riæ subire pontes, & in mediam urbem inuchi possint, puerile con- eam in montem subducam, vt magno labore exonerari naues, magno sumptu aduehi merces oporteat? Hoc merito in magistro suo reprehendit Aristoteles; opportunitas enim rerum humanarum non est negligenda. Ego verò vitioreorem talem urbem, quæ à portu abest longiuscule; quam eam, quæ in sinum onustas opibus classes admittit, fore existimo. Nam illa remotior ingenti copiâ nautarum, cymbarum, bajulorum, agalonum, iumentorum, aurigarum indiget, qui magnis vitij urbem inficiunt, & primo ad- tu excipiunt appellentes. Mihi hoc fanè ad arcedam mercaturam tale consilium videtur, quale esset, si quis Ringauianis nostris, qui faelices Rheno colles incolunt, suadere conaretur, vt in vicinis montes migrarent, eoq; vina sua adueherent, ne facili extero- rum appulsu mores vitarentur; sed hæc non sunt e- jus qui Remp. instituere velit, sed metaphysica specu- lantis. Ego factum probo imperatoris, qui suo tem- pore habitus est optimus. Nam prouincias quatuor consulares ante rexerat, vita moderatus, discipline militaris peritissimus, quem non honore modo, sed Perinax

ueneratione quoque dignissimum iudicauerunt, cuius designati fama barbari metu virtutis spectatae & fi- ducia iustitie quam in eo esse norant, se vltro illi de- diderunt, qui in periculo extremo nihil nisi impera- torie dixit, aut egit, quem prætorianorum injuriæ ca- sum populus Senatusq; adeo ægrè tulit, vt furentib. similis discurreret, tumultu, luctuq; omnia comple- ret, hæc enim de illo Herodianus atq; alij. Pertinax ille

Negotia sa- cularia & cupiditas clericis pro- hibita.

Clericus bo- no fine, & modo nego- ciari, & sa- cularia tra- ctare potest.

Si vidua- rum, & pupillorum, ac peregrinorum non per seipsum, sed per negotiorum, aut popu- lus.

lus?

Clericus pau- per bo- gociatur, quam mendicatione alios ne- grauare. Hinc apparet Platonem cum vrbes longius gociatur, quam alios separatas, Chimerasque, & Outopias condere. Non se hominum studiis, affectibusq; accommodare, & docere id quod in vsu esse potest.

Platonis puerile con- silium.

Senatus populi auctoritas.

Perinax ueneratione quoque dignissimum iudicauerunt, cuius designati fama barbari metu virtutis spectatae & fi- ducia iustitie quam in eo esse norant, se vltro illi de- diderunt, qui in periculo extremo nihil nisi impera- torie dixit, aut egit, quem prætorianorum injuriæ ca- sum populus Senatusq; adeo ægrè tulit, vt furentib. similis discurreret, tumultu, luctuq; omnia comple- ret, hæc enim de illo Herodianus atq; alij. Pertinax ille

Pertinax ille

ille est, qui priuatus Grammaticem docuit, ordines duxit, & habitus est parior, quæ & necis causa illi fuit. De illo refert Julius Capitolinus. Tam parcus autem, & tam lucri cupidus fuit, ut apud vada Sabaria, mercaturæ exercuerit Imperator per homines suos, non aliter quam priuatus solebat. Hæc Capitolinus parum sincere, nam manifestus est falsi, cum ait: nec multum tamen amatus est. Quomodo non multum amatus, quem Senatus populusque ita Imperatorem factum latatus est, ut de nullo omnino tam sincerum gaudium fuerit? quem tantum luxerunt, quantum nulla mater filium: ipse Capitolinus ait populum ejus mortem indignissime tulisse; milites quidem eum & aulici odio habuerunt, & causa odij iniquissima; quæ rapinas & libidines eorum compeſcebat. Denique Seuerus Successor nomen Pertinacis asciiuit, ut boni Principis mores æmulatus videretur. non facturus, nisi carus fuisset Pertinax. De auaritia eum non excusos ipse se, cum recusat imperium, purgauit. Ad hæc quicquid, enormibus Tyrannorum atque immensis largitionibus insulerunt, si frugaliter paulo aut continentius ex pecunie inopia agere instituit, non tam id modera cuidam dispensationi prudentiæque attribuit, quam auaritiæ continuo tibi, & fordes exprobrant: neque cogitant neminem posse magna turpis dilargiri, qui se à vi atque arapinis abstineat. Qui autem recte ac prouisus, dignitate dispensat non modo nihil cuiquam iniuste eripit, sed & ceteros frugis esse docet & parcere pario. Et hanc ad normam facta ejus fuerunt. Vetiſſima, inquit Herodianus, quod omnia quæ ad contrahendas pecunias tyranni excogitauerant, in suuiorum ripis, in vrbium portibus, perque vias & itinera, penitus remisit, atque in antiquam libertatem reuocauit. multaque item ad idem exemplum facturus videbatur. Nam & delatores vrbe exegerat, & vbi inuenirentur puniri imperauerat, cauens, ne cui iniuria fieret, aut de vanis criminibus periculum constaretur.

Egregium factum si recte perpendatur, omnia dilapidauerat Commodus, decies HS. Pertinax inuenit, h. e. vix 30. millia; donatiua tamen erogate, Remp. regere, aulam constitui oportuit, inter hæc tamen vetustalia tyrannica abrogat, legitimos opum quærendarum modos exquirat, inter eos & mercaturam habet, quam priuatus exercebat, nec illi vitio datum est, quod post tot bella confecta feliciter, prouinciasque administratas Senator summæ dignitatis iam sexagenarius negociaretur, populo venerabilis & Senatui, Imperatori ius, & exercitui carus erat, dignus quæ ex negociatore fieret Imperator. Quæ Historia satis ostendit, quod supra dixi. Martium illum populum impensius etiam Mercurium, quam Graduum patrem stirpis, ut putabant, auctorem coluisse.

Hinc opes illæ Crassi, quibus exercitum alere posset. Plinius tamen Crasso ditiores libertos fuisse meminit. L. Domitius militibus promittit quaternam iugera, quæ pro militum numero erant quadraginta octo millia. Plin. l. 18. sex Dominos Africæ misisse possedisse. Non igitur milites duntaxat Romani, sed & Aratores & Mercatores, & vtrumque inter arma. Sed de agricultura jam dicam.

CAP. XI.

Agriculturam ante omnia curandam, & ornandam.

§. 1. **A**gricultura inter omnes artes primatum obtinet, nam Protoplastus in Paradiso ad hortum colendum positus est, & Noë vir agricola post cataclysmum cepit exercere terram, & plantauit vineam. Causa est, quia agricultura arrium omnium est fundamentum. *ἡ ἀρχὴ τοῦ βίου καὶ τῆς πόλεως.* inquit Aristotel. l. 1. 7. c. 8. Polit. *ἡ ἀρχὴ τοῦ βίου καὶ τῆς πόλεως.*

Primum suppeditati oportet alimentum, deinde artes. Et explicatius de ea differit l. 1. Oeconomix c. 2. Hoc autem est, ut prouisum sit, qualem illam esse conueniat. Facultatum verò ea cura prima est, quæ naturam sequitur. Natura autem ordine prior est agricultura, secundumque locum obtinent, quæcumque à terra proferunt aliquid, qualis est metallorum ars, & si qua alia eiusmodi est. Maxime sanè agricultura iusta est: non enim pendet ab hominibus, vel volentibus, ut quorum sunt caupona, & qui mercede operas dant, vel nolentibus, qualis tota res bellica est. Maxime præterea naturalis est, Naturaliter enim à matre cunctis nutrimentum suppeditatur, itaque & hominibus à terra. Ad hæc plurimum confert agricultura fortitudini.

Hæc igitur pars omni in genere curanda est Reipubl. siue agrum vberem habeat, siue minime, nam & sterilis cultu fit vilis, & siuis amatur, idcirco Vlysses, qui prudens fingitur, Ithacem asperam, & saxosam diligebat. Hæc itaque conſectanda est; Quia maxime naturalis est, & iusta. Arist. l. 1. Pol. c. 10. Quare ea pecunia querenda ratio, natura consentanea omnibus est, quæ est à fructibus & animalibus. Cum sit autem ea duplex, quemadmodum diximus, & altera quidem sit cauponaria, altera ad rem familiarem tuendam pertinens: & hæc quidem necessaria sit, & laudatur: illa autem, quæ in permutacione nummi conficitur, merito vituperetur (non enim natura consentanea est, sed in ea alter ab altero lucrum aucupatur) optima ratione omnibus in odio est ratio feneratorix, quod ab ipso nummo quaestus fiat, & non ad quam rem paratus est vsurpetur. Permutacionis enim gratia natus est: sanus autem eum auget & multiplicat. Vnde etiam apud Græcos hoc nomen reperit (τοκογία enim à παρίενδο, quod illi dicunt τολέν manauit.) Quod etiam Turcica Barbaries censuit, quanquam enim Ottomanni agricolis vitam reddunt non vitalem, de quo citore post dicam; Agriculturam tamen magni faciunt, ut constat ex consuetudine, quæ receptum est, ut Imperatores ex hortu viuant, ita narrat Leoniceus. Turc. hist. l. 1. c. 20. Est quoque in Imperatoris palatio hortus maximus & amenissimus, cuius qui curam gerunt, Bostangielæ, hoc est, hortulani vocantur, suntque eorum 200. iuuenes à 15. anno vsque ad viceſimum. Horum est officium pascendo, & irrigando hortum colere & inundare. Stipendio indies donantur trium vel quatuor asprorum, & vestitu annuo. Qui primus fructum, vbi maturauerit, præſectio obtulerit Imperatori exhibendum, is mille aspris donatur. Hortulanorum Præſectus Bostangi Bascia vocatur, cuius stipendium est 200. asprorum singulos dies. Hic reliquis Eunuchis dignitate minime æquipollet, sed solummodo seruus est Imperatoris. Fructus, qui ex hortu isto colliguntur, ab hortulanorum Præſectio venduntur, pecunia ea Imperatori offertur, nec in alium vsu adhibetur, quam ut cibaria pro ipsius Imperatoris mensa inde coemantur. Lucrum enim è fructibus terre acceptum, honestum & diuinum iudicat Imperator, quippe quod non ex subditorum grauaminibus, sed ex diuina benedictione colligatur, idcirco, verat ex ea pecunia, quæ ex reliquis, decimis & exactionibus conquiratur, cibaria pro sua mensa comparari.

§. 2. Omnes qui prudenter Remp. instituerunt, aut gubernarunt, agriculturæ primas dederunt Atque ab illis incipiam, quorum est in tuto gloria, Iosephus ex agricolacione ditauit Pharaonem; David ipse ejus rei summam curam habuit: Postquam enim Scriptura opes ejus & potentiam recensuit, curam quoque rei rusticæ describit l. Paralip. 27. 26. Operi autem rustico, & agricolis, qui exercebant terram, præerat Ezer filius Chelub: vinearumque cultoribus, Semeias Romathites: cellis autem vinariis Zabdiæ Aphonites. Nam super oliueta & sicca, quæ erant in campeſtribus, Balanæ Gederites: super apothecas autem olei, Iosæ. Porro armentis quæ pascabantur in Saron, præpositus fuit Sethrai Saronites: & super boves in vallibus, Saphat filius Adli: super camelos vero, Vbil Ismaelites: & super asinos, Iadai Meronathites: super oues quoque Iaziz Agaræus. Omnes hi Principes substantiæ Regis David.

Agricultura naturalis.

Cauponariam, & feneratoriam Aristoteles reiecit.

Ottomanni agriculturam magni faciunt.

Turca mensa ex venditis fructibus.

David agricultura de ditus.